

FINANSMANA ERİŞİM ÇERÇEVESİNDE DÜNYA BANKASI KAYNAKLI ÖZEL SEKTÖR PROJE KREDİLERİ: TÜRKİYE UYGULAMASI

Dr. Öğ. Üyesi. Hasan LÖK

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Bolu Meslek Yüksekokulu Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü
dr.hasanlok@gmail.com

Öz

Kalkınmakta olan ülkelerin geliştirdiği projelerin finansmanında, küresel fonların önemi büyüktür. Proje geliştiren kaynak arayan özel sektör, küresel yatırımcıları uluslararası fonlara erişim bakımından kalkınma bankalarına başvuru yapmaktadır. Türk özel sektörünün projelerine 1950 yılından bu yana döviz kredisi sağlayan Dünya Bankasının fonlarına erişimde ülkemizin kalkınma bankaları önemli rol oynamaktadır. Dünya Bankası liberalleşme döneminde başlamış olduğu Türk özel sektörünün proje kredilerine günümüzde de yoğun bir şekilde devam etmektedir. Başlangıçta kalkınmaya dönük tüm sektörleri finanse eden banka günümüzde seçilmiş sektörler yanında enerji verimliliği, temiz enerji, araştırma geliştirme, çevre, maliyet disiplinine özel önem veren projelere kredi tahsis etmektedir. Liberalleşmenin başlangıcından itibaren Dünya Bankasının ülkemizdeki proje finansmanına dönük kredi stratejileri, yatırımcılara erişimde iş birliği yaptığı finans kurumları, kredilerin türleri, büyüklükleri, koşulları kronolojik olarak makalemizde ele alınmaktadır. Çalışma teorik araştırmalar yanında kredinin pazarlanmasında görev almış özel ve kamu sektörü kalkınma bankalarının faaliyet raporlarından elde edilmiş olan bilgilerin ışığında ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansmana Erişim, Özel Sektör Proje Kredisi, Dünya Bankası, Kalkınma Bankaları

PRIVATE SECTOR PROJECT CREDITS WELCOME TO WORLD BANK IN THE FRAMEWORK OF INTEREST IN FINANCE: APPLICATION OF TURKEY

Abstract

Global funds are a great asset in financing projects developed by developing countries. Global investors of private sector seeking funds by developing projects are applying to development banks for access to international funds. Since 1950, the development banks of our country have played an important role in accessing the funds of the World Bank that provides foreign currency loans to the projects of the Turkish private sector. The World Bank continues to intensify its efforts to provide loans to the projects of the Turkish private sector, which began during the liberalization period. The bank, which initially funded all development sectors, now allocates credit to selected sectors, as well as projects that attach special importance to energy efficiency, clean energy, research and development, environment, cost discipline. From the outset of liberalization, the World Bank's credit strategies for project financing in the country, financial institutions cooperated in access to investors, types, sizes and conditions of loans are chronologically discussed in this paper. In addition to theoretical research, the study was conducted in the light of the information obtained from the activity reports of private and public sector development banks that were involved in the marketing of the credit.

Keywords: Access to Finance, Private Sector Project Loan, World Bank, Development Banks

Giriş

1950 yılından bu yana Dünya Bankası, ülkemizin özel sektör proje kredilerini finanse etmektedir. Marshall yardımı kararının verildiği 1947 yılında başlayan Türkiye-Amerika yardım ilişkileri, 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın kurulması ile özel sektör proje finansmanında yeni bir ivmeyi ortaya çıkarmıştır. Dünya Bankası grubu liberalleşme dönemi olan 1950-1960 yılları arasında uzun süreli ve faizi çok düşük krediler ile Türk özel sektörünün proje kredilerini desteklemiş, 1960-1980 yıllarındaki planlı kalkınma döneminde planların öngördüğü teşvikli yatırımlar ile seçilmiş sektörlerle finansman sağlamıştır. 1980 yılından itibaren dışa dönüş ekonomi politikaları çerçevesinde ihracat ve istihdama dönük sektörler kredilendirilmiştir. Dünya Bankası 2000'li yıllardan itibaren ise çevre, yenilenebilir enerji, inovasyon, verimlilik artışı ve maliyet azaltıcı projelerin finansmanında rol almaya başlamıştır.

Dünya finans sistemi ile entegre olmak, tüm ekonomiler için önem arz etmektedir. 2012 yılında Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanan "Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi" adlı çalışmada "Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı" incelenirken, (<https://www.tbb.org.tr>, 2012: 69) Türk Bankacılık Sistemi'nin AB ile ilişkileri çerçevesinde bankacılık mevzuatının bütünleşmesi ve bu durumun doğal bir sonucu olarak finansal entegrasyonun önem taşıdığı (Altay, 2001) belirtilmektedir.

Dünya Bankası özel sektör proje kredilerinin ülkemiz sanayisine erişiminde görev alan ilk finansman kurumu Türkiye Sınai Kalkınma Bankasıdır. 1963 yılında hazine öncülüğünde özel sektör bankaları tarafından kurulan Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Dünya Bankası'nın özel sektör kredilerinin yatırımcılara erişiminde görev alan ikinci bankadır. Sırası ile Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası, Eximbank, Ziraat Bankası ve çeşitli leasing şirketleri, Dünya Bankası kaynaklı kredilerin Türk özel sektör projelerinin finansmanında görev almışlardır.

Dünya Bankasının proje kredi tahsisinde öncelikli stratejisi, yoksulluk, kalkınma, çevre, yenilenebilir enerji, verimlilik gibi küresel ölçekteki hedefleri yanında, ülkelerin kalkınma politikaları çerçevesinde öne çıkarılmış olan sektörlerin yatırımlarıdır. 1950 yılından itibaren Dünya Bankası grubunun tanıtımı, finanse ettiği proje stratejileri, ülkemizde finansmana erişimdeki iş birliği yaptığı kredi kuruluşları, kredilerin ülkemizdeki tarihsel gelişimi, proje kredilerinin kullandırma koşulları, projelerin finansmanındaki değerlendirme analizleri çalışmamızın ana konusunu içermektedir.

1. Finansmana Erişim ve Finansal Sistem

Finansmana erişim kavramı, ülkelerin kişi ve kurumlarının bankalarda bulunan hesapları ve ilişkilerinin derinliğinin ölçülmesi anlamında kullanılmaktadır. Finansal hizmetlere erişimin finansal gelişim ve ekonomik kalkınma ile yakından ilgisi bulunmaktadır. Finansal erişimin ve derinliğin, yoksulluğu azaltıcı ve gelir dağılımını düzeltici etkilerini öne süren iktisatçılar da bulunmaktadır.

Ülke ekonomileri açısından finans sistemi; gerçek ve tüzel kişiler ile bu kişilerin işlem yaptığı piyasalar ve organizasyonların birlikte çeşitli birçok işlevlerinin yapılması için bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Tasarrufların yatırımlara aktarılması işlevi finansal sistemler tarafından yürütülmektedir. Nakit ve çeşitli finansal enstrümanların üretildiği ve ekonominin işleyişi içine girdirildiği bu sistem, aynı zamanda ekonominin mikro ve makro performansının da belirleyicisi durumundadır (Afşar, 2007: 188). Finansal sistem, bankalar, faktöring, leasing, varlık yönetim, derecelendirme şirketlerini bünyesinde barındırmaktadır. Ülkelerin finansal sistemleri, kalkınmayı çeşitli açılardan desteklemekte, büyümenin gerektirdiği yatırımların ihtiyaç duyduğu fonların sağlanmasında büyük işlevleri bulunmaktadır. Finansal sistem, değer yaratıcı projelerin topluma yararlı olmasının aracı olmaktadır. Ülkelerin finans sistemleri, verimli projelerin kaynak ihtiyacını karşıladığı gibi, kredilerin amaçlarına uygun kullanılıp kullanılmadığını da takip ederek, topluma sağladığı yararı da ölçebilmektedir. Ayrıca finansal sistem projelerin öngörülen hedeflere ulaşması ve uygulama aşamalarında karşılaşılan risklerin iyi yönetilmesi işlevini yürüterek kaynakların korunmasında önemli rol oynamaktadır (TCMB, 2011).

İkinci dünya savaşının sona ermesini izleyen dönemde, iktisadi krizlerin tekrar yaşanmasını önlemek amacıyla, savaşı kazanan ülkeler tarafından birçok mali kuruluş faaliyete geçirilmiştir. Bu kurumlar gelişmekte olan ülkelerde daha istikrarlı pazar ve iş birliği imkânı sağlamaya çalışmışlardır. Globalleşen dünya koşullarında kuruluş işlevlerinin yanında çeşitli özel rollerde üstlenen bu kuruluşlar, sermayesine birçok ülkenin katıldığı, faaliyetlerinden birçok ülkenin yararlandığı uluslararası kuruluşlar olarak tarif edilebilmektedir. Özellikle gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin kalkınması amacıyla çok yanlı kredi sağlayan kuruluşların başında, Dünya Bankası (World Bank-WB) gelmektedir (Kavcıoğlu, 2013: 148).

2. Dünya Bankasının Kuruluş Amacı

Amerika Birleşik Devletleri'nin New Hampshire Eyaletinin Bretton Woods beldesinde kırk beş ülkenin temsilcileri 1944 yılında dünyanın ekonomik ve siyasi arenasına iki önemli

kuruluşun temelini atmak üzere toplanmışlardır (Eğilmez ve Mumcu, 2016: 76). Toplantı sonucunda Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi iki önemli kuruluş, uluslararası ticaretin ödeme sisteminde görev almış ve sistemin ana eksenini dolara endekslenmiştir. Dövizle bağlı para sisteminin temellerinin atıldığı bu toplantıya ilişkin ekonomik gelişmeler şöyledir (Kuruç, 2016:10);

- II. Dünya Savaşından önce altın sistemine bağlı olan ülke paraları ile dış ticaretteki ödeme sistemi toplantısı ile sona ermiş ve savaşın ana aktörü ABD, geleceğin dünya ekonomisi ve uluslararası finans sistemine kendi parası ile hâkim olmaya başlamıştır. Bretton Woods toplantısı öncesi dönemde ithal edilen ürünün ödemesi ihracat yapan ülkenin parası ile değil, ithalatı yapan ülkenin parası ile gerçekleştirilmekte idi. 1929 Dünya Krizi ve II. Dünya Savaşının dünya ekonomisinde yaptığı tahribat ekonomileri istikrarsızlığa götürmüş ve uluslararası ödemeler için bir kurum ve bankaya ihtiyaç duyulmuştur.

- Bretton Woods anlaşması sonucunda ortaya konulmuş olan sistem ile ABD doları altına bağlanarak, diğer ülke paralarının da ABD dolarına endekslenmesi esas alınmıştır. Bu sisteme üye olan ülkeler dış ticaret ödemelerinde para gereksinimi olduğunda Uluslararası Para Fonundaki daha önce belirlenmiş olan kotalarına uygun ölçüde borç alma imkanına sahip bulunmaktadır. Uluslararası Para Fonu ile Dünya Bankası bu anlaşmalar ile dünya ticaretindeki borçlanma, ödemede gibi önemli fonksiyonları yerine getirmeye başlamışlardır. Bu anlaşma sonrası ülkeler arasındaki ticaretin ödeme kuralları ve ödeme araçlarındaki parasal ihtiyaçlar, Uluslararası Para Fonu ile Dünya Bankasına devredilmiş olmaktadır.

- Dünya Bankası, II. Dünya Savaşı sonrası izleyen kuruluş yılından itibaren ülkelerin yeniden inşa ve kalkınma çabalarını desteklemek amacıyla yardım ve kredi faaliyetlerine başlamıştır. Dünya Bankası ve grup kuruluşlarının temel amacı, savaştan çıkmış ülkelerin inşası yanında üçüncü dünya ülkeleri olarak bilinen düşük ve orta gelirli ülkelerin yoksulluklarının azaltılması ile bu ülkelerin kalkınmalarını sağlamaktır (Sincer, 2009:11-13).

Dünya Bankası kuruluşundan itibaren Uluslararası Para Fonu ile birlikte küresel para sisteminin geliştirilmesinde de önemli rol oynamaktadır. Banka kuruluşundan bu yana kalkınmakta olan ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini üst seviyeye çıkarabilmek için kamunun ve özel sektörün proje ve programlarını destekleyerek yardım kaynaklarını bu ülkelere yönlendirmiştir. Bankanın amacının dünyadaki değişimi esas alarak “yoksulluktan arınmış bir dünya oluşturmak” olarak da açıklanabilmektedir (Halişçelik, 2008:159).

Dünya Bankası genel olarak ülkelerin belirli projeleri uygulamalarını ya da belirli sektörlerde reform yapmalarını (örneğin, sağlık merkezleri ve okullar kurma, elektrik ve su temin etme, hastalıklarla savaşma ve çevrenin korunması) sağlamak üzere mali ve teknik

destek vererek, yoksulluğun azaltılmasını ve uzun vadeli ekonomik kalkınmayı desteklemektedir. Dünya Bankası'nın teşviki, büyük oranda uzun vadeli olmakta ve finansmanı tahvillerin basımı ve üye ülkelerin katkıları ile yapılmaktadır. Dünya Bankası personeli/çalışanları genellikle belli alanlarda, sektörlerde veya tekniklerde uzmandır (www.imf.org, 2018).

Dünya Bankası ile ilgili kalkınma ekonomistleri ve politika yapımcıları arasında ayrı/farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlar arasındaki görüşler; bankanın ülkelerin kalkınmalarını daha kötü duruma yönlendirdiği, politikaların ülke koşulları ile tutarsızlık gösterdiği, politikalarının gelişmiş ülkelerin çıkarlarına hizmet ettiği, şeklinde sıralamak mümkündür (Sincer, 2009:10).

Dünya Bankası, tesis işlevi açısından kalkınmakta olan ülkelerin gelişmesine katkı sağlayacak yatırımlara kaynak tahsis etmekle görevli bulunmaktadır. Dünya Bankası genel amaçları doğrultusunda ülkemiz için de stratejileri çerçevesinde önemli kamu sektörü projelerine tahsis ettiği proje finansmanı amacıyla verdiği yapısal veya sektörel uyum kredileri ile Türkiye'nin önemli dış kreditor kuruluşlarından birisidir (Kaya, 2003: 265). Dünya Bankası günümüzde ülkelere vermiş olduğu mali destek, yayınlamış oldukları yıllık rapor ve kalkınma stratejileri yaklaşımları ile dünyaya örnek olan bir kuruluştur. Dünya Bankası günümüzde stratejilerini ülkelerin ekonomilerinde enerji yatırımlarında verimlilik artışı, araştırma ve geliştirme yatırımları, işsizliği önlemek üzere KOBİ'lere finansman sağlama ve çevreye duyarlı yatırımlar üzerinde yoğunlaştırmaktadır (Halisçelik, 2008:150).

Genel olarak Dünya Bankası'nın günümüzdeki ana işlevi; gelişmiş ülkelerin finansal olanakları ve yatırımlarını, kalkınmakta olan ülkelere aktarmak amacı ile yer kürenin yaşam kalitesini arttırmak ve düşük gelir dağılımını azaltmak için söz konusu ülkelere proje ve program bazlı krediler vermek şeklindedir (Eğilmez ve Mumcu, 2016: 82).

2.1. Dünya Bankası Kuruluşları

Dünya Bankası grubu, üye ülkelerin kamuya ve özel sektöre ait projelerinin finansmanında görevli üç kuruluşu ile yabancı yatırımcıların üye ülkelere yatırım yapmalarını sağlayan ve anlaşmazlıklarda çözüm bulan iki kuruluşu bünyesinde bulundurmaktadır. Dünya Bankası grubu bu beş kuruluşun tümünü içerir.

Tablo 1. Dünya Bankası Grubu

	IFC	IDA	IBRID	MIGA
Finansman	-Hisse senedi almak suretiyle sermaye tedariki -IFC Tipi A Kredisi -IFC Tipi B Kredisi -IFC Tipi C Kredisi -Bağlantılı Krediler -Yerel Krediler	-Hibeler -IBRD Kredileri -Krediler	-IBRD esnek krediler -Yerel para cinsinden verilen krediler	-
Etki Alanı	Özel Sektör	Düşük Gelirli Ülke Hükümetleri	Orta Gelirli Ülke Hükümetleri Bağlantılı Krediler	Özel Sektör
Şarta Bağlı Finansman	-	Ertelenmiş krediler	Ertelenmiş krediler	-

Kaynak: <http://treasury.worldbank.org>, 13.08.2018.

Türkiye, Dünya Bankası Grubu ile 2018-2021 yıllarını kapsayan Ülke İş Birliği Çerçeve anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma çerçevesinde ülkemiz finansal ve teknik açıdan Dünya Bankası Grubu ile ortak çalışmalar yapabileceği alanları saptamaktadır. Ülke İşbirliği Çerçevesi, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Finans Kurumu (IFC) ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA)'nın güçlü yönlerine dayalı olarak çeşitli birçok araç önermektedir. Dünya Bankası Grubu, enerji sektörü, finansal sektör, özel sektörün geliştirdiği çeşitli alanlar ile kamunun geliştirdiği kentsel gelişim, ulaştırma, sosyal koruma, işgücü piyasası geliştirme ve sağlık alanlarında hem devam etmekte olan hem de planlanan programlara destek vermeyi programına almıştır. 2018-2021 yılları ile ilgili Dünya Bankası finansmanı 5 ile 7,5 milyar ABD Doları arasında öngörülmektedir. Öte yandan Uluslararası Finans Kurumu'nun kendi hesabına gerçekleştireceği yatırım programının yıllık 600 ile 800 milyon ABD Doları arasında oluşması beklenmektedir (<http://pubdocs.worldbank.org>, 2018).

2.1.1. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD-Dünya Bankası)

Banka, 1944 yılında kurulmuş olup halen ortaklık yapısı 185 ülke tarafından sermaye katkıları oluşmuş durumdadır. Banka kredi değerliliğine sahip yoksul ülkelere kalkınmaya destek vermek amacıyla fon sağlamak ve müşavirlik hizmeti sunmaktadır. Banka, müşavirlik hizmetleri çerçevesinde ülkelere teknik heyetler göndermekte, kalkınma politikalarında öncelikli sektörleri belirlemektedir. Bankanın bünyesinde oluşmuş olan fonlar ve sağladığı dış kaynaklarla kalkınmakta olan ülkelerin projelerine düşük faiz ve uzun vade ile finansman sağlamaktadır. Banka genel olarak ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, çevrenin korunması, yoksulluğun azaltılması, sosyal hizmetlerin sağlanması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacıyla ülkelere finansman sağlamaktadır (Halişçelik, 2008:53).

IBRD'den kredi kullanmak isteyenler, ödemesiz dönemi 3-5 yıl olan uzun vadeli, düşük faizli kredilerden yararlanabilmektedir. Dolayısıyla IBRD, ticari bankalara göre daha uygun koşullarla borçlanma seçeneği sunmaktadır (Tünsoy, 2005: 5).

Türkiye, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankasına (IBRD) 1947 yılında üye olmuştur. 1950-1960 yılları arasında Türk özel sektörünün proje kredileri ülkemizde tek özel sektör kalkınma bankası olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası aracılığı ile kullanılmıştır. Krediler devlet güvencesi ile birlikte kullanılmakta olup bazı dönemlerde ülkelerin kalkınma politikalarına uygun olarak ilgili ülkelere bazı dönemlerde kur garantisi kapsamına alınmıştır.

2.2.2. Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)

IDA, 1960 yılında kurulmuş, ülkemiz birliğe aynı yıl üye olmuştur. Günümüzde IDA 169 ülkenin ortaklığında işlevini yürütmektedir. Birlik, üye ülkeler içerisinde borçlanma kapasiteleri çok düşük olan veya hiç olmayan yoksul kesimin kalkınması için ihtiyaç duyulan proje finansmanını sağlama işlevini başarı ile yürütmektedir. Kuruluş sözleşmesinde birlik, üye ülkelere az gelişmiş seviyede bulunanlara verimliliği ve yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla proje kredileri tahsis etmektedir. Krediler yaklaşık 40 yıl vadeli olup 10 yılı ödemesiz dönemi kapsamakta ve faizsiz olmaktadır. Türkiye 1960 yılında kurulmuş olan bu birliği 7 milyon \$ katkı sağlamış, 1960-1973 arasında Türk özel sektörün proje kredilerine özel kalkınma bankaları aracılığı ile bu fondan destek olmuştur. Kredileri kullanan özel sektör kuruluşları borçlarını Hesap Birimi cinsinden ödemişlerdir. Hesap Birimi, Fransız Frangı, Dolar, Sterlin, Mark, Yen kurlarından oluşan dolar dışında izlenen bir para birimidir (Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü).

Birlik, yaşam standartlarının yükseltilmesi, gelir dağılımında adaletin tesisi ile ekonomik kalkınma çerçevesinde az gelişmiş ülkelere finansman sunmaktadır. Verilen kredilere faiz uygulanmamakla birlikte en fakir ülkelere borç vermektedir. IDA kaynakları, temel sağlık hizmetleri, endüstriyel reformlar, eğitim, çevresel güvenlik, temiz su, ulaştırma, iş ortamlarının iyileştirilmesi, sosyal hizmetler gibi konularda kalkınma amaçlı yatırımlara destek sağlamaktadır. IDA'nın projelere tahsis ettiği finansman 5-10 yıl ödemesiz ve 40 yıla kadar süresi olan sıfır veya çok düşük faizli krediler olup, ekonomik kalkınma hedefleri doğrultusunda iş ortaklıklarının sayısının çoğaltılması ve gelir artışı beklenmektedir (ida.worldbank.org, 2018).

2.2.3. Uluslararası Finans Kurumu (IFC)

Uluslararası Finans Kurumu, ülkelerin kalkınmasının özel sektör aracılığı ile sağlanmasına dönük olarak 1956 yılında kurulmuştur. Kurumun 179 üyesi var olup, Türkiye kuruluş yılında kuruma üye olmuştur. Kurumun kuruluş amacı, Dünya Bankasına üye ülkelerin öz gelişmiş bölgelerinde özel kesim kuruluşlarının büyümesine yardımcı olmak üzere ekonomik kalkınmayı sağlamaktır. IFC, sermaye erişimi zor olan bölge ve ülkelerin sağlık, turizm, altyapı, sanayi gibi çeşitli özel sektör şirketlerinin projelerinin finansmanına destek olmaktadır. Kurum, Dünya Bankasından farklı olarak, devlet kurum ve kuruluşlarının dışındaki özel sektör projelerinin finansmanını sağlamaktadır. IFC kredilendirmiş olduğu özel sektör projelerinin güvencesi için devlet garantisi istememektedir (Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü). IFC, uluslararası sermaye piyasalarında hisse senedi satar. Diğer yatırımcıların özel sektöre girmesinde katalizördür. Kurum sermaye piyasalarının gelişmesi yönünde çalışmakta, özelleştirmelerde müşavirlik yapmakta, proje geliştirme işlemlerini yürütmektedir (www.ifc.org, 2018).

2.2.4. Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA)

MIGA, yabancı yatırımcıların gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere çekilmesine öncülük yapmak üzere Dünya Bankası çatısı altında 173 üye ülke tarafından 1988 yılında kurulmuştur. Ajans, küresel yatırımcılara üye ülkelerdeki yatırımlara sermaye çekmek amacıyla çeşitli riskler için güvence vermekte, teknik müşavirlik hizmetleri ile yatırım uzlaşmazlıklarında talep olması halinde arabuluculuk işlevi üstlenmektedir. Özellikle küresel yatırımcıların üye ülkelerde yapmış oldukları yatırımların döviz transferlerinde güçlük çıkması, kamulaştırma nedeniyle yatırımın elden çıkması halinde sorunları çözme yönünde adımlar atmaktadır. Küresel piyasaların konjonktüre dayalı sıcak para hareketlerinden etkilenen Çin, Güney Kore, Endonezya, Arjantin, Türkiye, Meksika, Brezilya, Pakistan, Hindistan, Macaristan, Polonya ve Rusya gibi ülkelerde Ajans halen önemli faaliyet yürütmektedir. Ajans sorun çıkabilecek ülkelerde uluslararası yabancı sermayeyi sigortalamakta riskleri minimize etme yoluna gitmektedir (Halişçelik, 2008:75). Ajans hükümetlerin özel yatırımlarının gelişmemiş ülkelere çekebilmesi için danışmanlık hizmetleri vermekte ve yatırım fırsatları hakkındaki bilgileri dağıtmaktadır (www.miga.org, 2018).

2.2.5. Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü Merkezi (ICSID)

Dünya Bankasına üye ülkeler ile diğer ülkeler arasında çıkabilecek yatırım anlaşmazlıklarını çözmek amacıyla 1966 yılında kurulmuştur. Merkez, yabancı yatırımcılar ile üye ülke yatırımcılarının arasında çıkan yatırım anlaşmazlıklarında yerel yargıya

başvurmadan anlaşmazlıklara çözüm bulmak amacıyla hakemlik işlevi görmektedir. Merkez anlaşmazlıklarda öncelikli olarak “uzlaştırma”, uzlaşma olmaması halinde “tahkim” işlevini görmeyi devreye sokmaktadır. Merkez devletler ve yabancı yatırımcılar arasında karşılıklı güven atmosferinin gelişmesini sağlamakta, ayrıca yabancı yatırım mevzuatına dönük araştırma ve yayınları desteklemektedir (www.worldbank.org/icsid, 2018).

2.3. Dünya Bankasının Örgüt Yapısı

Dünya Bankasının temel organları, Governörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu, Teknik Departmanlar ve Kalkınma Komitesinden oluşmaktadır. Bankanın en büyük organı Governörler kuruludur. Bu kurulların işleyişine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Governörler Kurulu, üye ülkelerin atamış olduğu bir guvernör ve vekil tarafından temsil edilmektedir. Bankanın en yetkili temel kuruludur. Üye ülkelere maliye veya hazine bakanları veya müsteşarları kurula guvernör olarak atanmaktadır. Kurul bankanın genel politikasını belirlemektedir. Sermaye değişikliği, üye kabulü, üyenin askıya alınması, mali tabloları ve bütçeyi onaylama gibi ana görevleri bulunmaktadır (Kaya, 2002).

İcra Direktörleri Kurulu, bankanın yönetiminden sorumlu kuruldur. Governörler kurulunun yetkilendirdiği konularda karar vermektedir. Kurulun 24 üyesi bulunmakta ABD, Japonya, Almanya, Fransa ve İngiltere daima temsilci bulundurma hakkına sahiptir. Çin, Suudi Arabistan, Rusya seçilmiş üyeler ile temsil edilmekte, kalan 16 üyeyi seçerek temsil edilmektedirler (Kaya, 2002). Kurul, kredi ve garanti anlaşmalarının onaylanması, yeni politikaların oluşturulması, bütçenin uygulanması ve yönetilmesi, ülke yardım stratejileri ile borçlanma ve finansal kararların görüşülmesi işlevlerini yürütmektedir (Oğuz, 2013).

Dünya Bankasının başkanı icra direktörleri kurulu tarafından atanmaktadır. Başkana bağlı teknik departmanlar, yönetim ve hukuk departmanları mevcuttur. Teknik departmanlar; Afrika Bölgesi, Doğu Asya ve Pasifik Bölgesi, Güney Asya Bölgesi, Avrupa ve Merkezi Asya Bölgesi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi, Latin Amerika ve Karayip Bölgesi olarak bölümlendirilmiştir (Kaya, 2002). Dünya Bankası ülkemizde bir ofis ile temsil edilmektedir. Bu ofis Ankara’da faaliyetini sürdürmektedir.

2.4. Dünya Bankasının Kredi Stratejileri

Banka kuruluş yıllarında özel sektörün proje finansmanında kalkınma amaçlı, yoksulluğu giderecek genel yatırımları amaçlarken, ilerleyen yıllarda projelerde seçici sektörleri ön plana almıştır. Banka yatırım ortamının iyileştirilmesine paralel olarak ihracata dönük yatırımlar ile ülke sanayilerinde rekabetçiliği ve yabancı doğrudan yatırımların artırılmasına dönük projelerin finansmanını özel önem vermeye başlamıştır. Bu çerçevede

finansal sektörün derinliğini ve verimliliğini artırmayı, daha fazla istihdam sağlamayı amaçlayan bir programları devreye sokmuştur.

Banka 2000'li yıllardan itibaren yatırım ortamının iyileştirilmesine paralel olarak özel sektörün araştırma geliştirme ve yenilikçiliğinin teşvik edilmesi, bilgiye dayalı şirketlerin kurulması ve teşvik edilmesi, araştırma geliştirme çalışmalarının ticarileştirilmesi ve teknoloji kabulünün kolaylaştırılması yönünde politikaları ön plana çıkarmıştır (World Bank Group, 2015). Dünya Bankası'ndan kredi tahsis edebilmesi için tarafların önceden belirlenmiş ve şekil şartları belli olan bir sözleşmenin varlığı öncelikli şarttır. Dünya Bankası sözleşmeleri aşağıda gösterilen kapsamda düzenlenmektedir (Eğilmez, 1996: 82):

- Dünya Bankası ile ortak uygulanacak projeler hakkında ilkesel açıdan karara bağlanan ve bu bağlamda ortak bir proje hazırlamanın mümkün hale geldiği mektup anlaşması.

- Dünya Bankası ile imzalanmak istenen bir yatırım veya uyum kredisi anlaşmasını ifade eden kredi anlaşması.

- Dünya Bankası'nca idare edilen emanet fonlardan hibe kapsamında yararlanılması durumunda geçerli olan hibe anlaşması.

Son yıllarda ise Enerji ve İklim Değişikliği, Yenilenebilir Enerjinin Geliştirilmesi ve Enerji Verimliliği projeleri yönünde ülkelerin geliştirdiği projeleri desteklemeye başlamıştır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde başarılı özelleştirmeler yoluyla enerji güvenliğinin artırılmasına yönelik reformların uygulamasındaki atılmış olan adımlar ile elektrik ve gaz güvenliğinin artırılmasını, elektrik sektörünün sürdürülebilirliğini, enerji verimliliğini ve özel sektör yatırımlarının desteklenmesini amaçlamaktadır. Banka temiz enerji, enerji verimliliğine katkı sağlayacak çeşitlilik gösteren projeler, dağıtım-iletim, yenilenebilir enerji yatırımlarına dönük projelerin finansmanını ön plana çıkarmaktadır. Bankanın enerji sektöründeki uzun vadeli hedefleri çerçevesindeki amaçları şu üç ana temada açıklanmaktadır (World Bank Group, 2015).

- a. Özel sektörün temiz teknoloji yatırımlarını ve operasyonlarını teşvik ederek enerji güvenliğini artırmak.

- b. İklim değişiklikleri esas olmak üzere çevresel sürdürülebilirlik ilkelerini kilit sektörel politika ve programlara dahil etmek.

- c. Çevresel yönetim süreçlerinin verimliliğini artırmak.

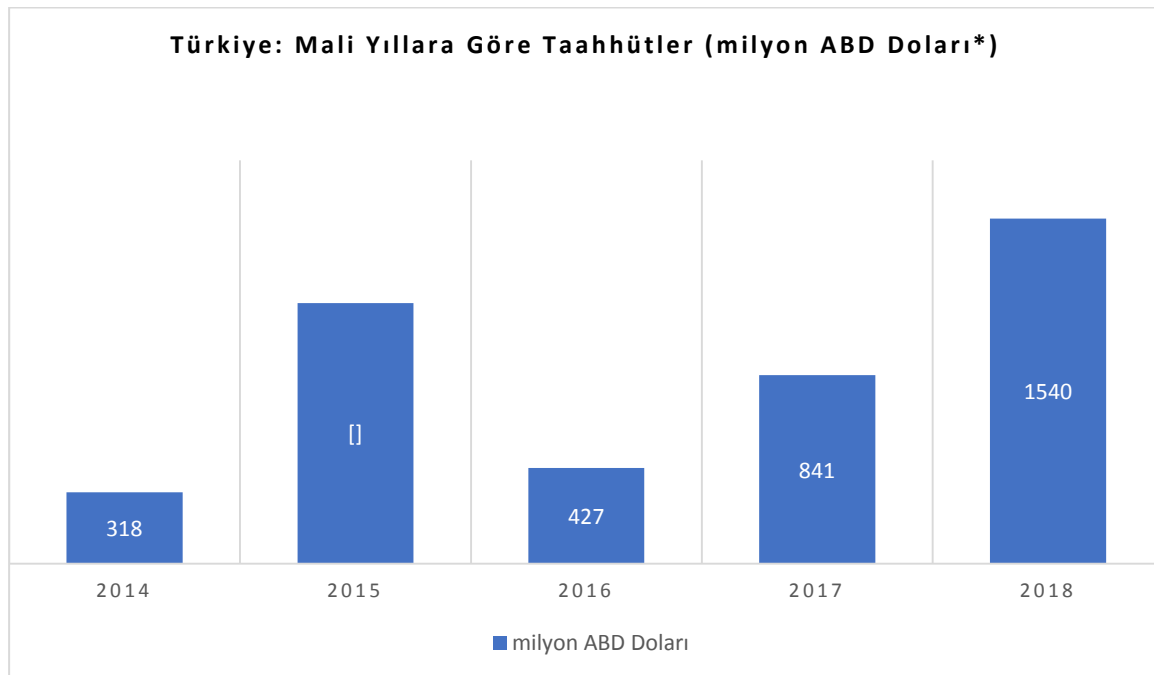
2.5. Dünya Bankası-Türkiye İlişkilerinin Yönetimsel Yapısı

Türkiye, 1947 yılında Dünya Bankası'na üyeliğini gerçekleştirmiştir. Dünya Bankası kredisini ilk kez 1950 yılında kullanmıştır. 1946 – 1960 yılları arasına kadar olan süreçte Dünya Bankası'nın öne çıkan söylemi büyümedir. İktisadi büyümenin ana belirleyici unsuru, sermaye birikimi olarak tanımlanmış, bu dönemde üye ülkelere büyüme ve kalkınma amaçlı krediler vermiştir (Peker, 1996: 15).

1980 yılı ekonomik politikaları, Dünya Bankası Türkiye ilişkilerinde hem özel sektörün hem de kamu sektörünün geniş bir alanlarda uluslararası finansmana erişmesinin yolu açmıştır. Türkiye Dünya Bankası ilişkileri yeni ekonomi politikaları sonucunda radikal bir değişikliğe uğramış ve uluslararası finansmanın tüm çeşitleriyle harekete geçirilmesine yönelik politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu yeni dönemin esas hedefi ise uluslararası finansal akımların ülke ekonomisine sürekli net pozitif kaynak transferini sağlamak olmuştur (Bal, 2006: 200).

Dünya Bankası Türkiye ile ilişkilerini Ankara'da bulunan ofisi kanalıyla yürütmektedir. Ofis Türkiye'nin kalkınma hedefleri paralelinde Kalkınma Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı ile yakın ilişkide bulunmaktadır. Proje finansmanına dönük çalışmalar ağırlıklı olarak bu iki kurum ile yürütülmektedir. Hazine Müsteşarlığı bünyesinde bulunan Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü bünyesinde Dünya Bankası Projeleri Daire Başkanlığı ilişkilerin koordinasyonunda önemli işlevleri yerine getirmektedir.

Tablo 2. Dünya Bankası'nın Mali Yıllara Göre Kredi Taahhütleri

*IBRD ve IDA taahhütlerini içerir.

Kaynak: <http://www.worldbank.org/tr/country/turkey/projects#1>, 2018

Türkiye'nin mali yıllara göre kredi taahhütleri inişli çıkışlı fakat genel anlamda olumlu yönde bir grafik göstermektedir. Dünya Bankası ve Türkiye Ülke İşbirliği Stratejileri, Türkiye'nin Kalkınma Planlarında yer almaktadır. 2007 ile 2013 yılları 9. Kalkınma Planı'nı kapsarken, 10. Kalkınma Planı 2014 ile 2018 dönemlerini kapsamaktadır. 2012-2015 yıllarını kapsayan ülke işbirliği stratejisi ise 2016 yılını da kapsayacak şekilde bir sene daha uzatılmıştır. Bu uzatmanın sebebi yeni hükümet işbaşına geldiğinde yeni bir işbirliği stratejisinin yapılmasıdır. 2012 ile 2015 yılları arasında toplam 9.2 milyar ABD \$'ı kaynak aktarılmıştır. IBRD 3.8 milyar, IFC 4.4 milyar, MIGA 982 milyon ABD \$'lık bir kaynak sağlamıştır. Banka ile Türkiye arasında yalın hedef ve işbirlikleri uyumu bulunmaktadır. IFC ve IBRD yerel yönetimlerle finansman ve teknik destek konusunda antlaşma sağlamıştır (Aslan, 2016: 140).

Özel sektöre dönük kredilerin planlanması ve uygulamaya sokulmasında Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü Dünya Bankası Projeler Dairesi Başkanlığı ülkemiz özel sektörüne tahsis edilecek kredinin Dünya Bankasında onaylanmasından, devir anlaşmalarına kadar tüm süreci yönetmektedir. Özel sektör proje kredilerinin Dünya Bankası organlarıncaya onaylanması sonrası Dünya Bankasının Türkiye ile kredi anlaşmasını ve görev alacak finansman kurumlarına kredinin devrine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararnamesini hazırlamakta ve resmi gazetede yayınlanmasını sağlamaktadır.

Bakanlar Kurulunca onaylanan kredi ikraz ve devir anlaşması sonrası görevli finansman kurumları, kredilerin özel sektör projelerine kullandırmasını yürütmektedir. Kredilerin kullanımında ikraz anlaşmasındaki kredi koşullarına uygun projeler teknik, ekonomik ve mali yönden değerlendirilmekte uygun olanlar Dünya Bankasının onayına sunulmaktadır.

3. Dünya Bankasının Türk Özel Sektörü Proje Finansmanına Erişim Kanalları

Dünya Bankası Türkiye'nin özel sektör projelerinin finansmanında tarihsel gelişimi içerisinde Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Eximbank, Türkiye Kalkınma Bankası, Halk Bankası, Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası gibi finansman kurumları ile işbirliği yapmıştır. 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ile birlikte proje finansmanında günümüzde çok sayıda finansman kurumu ile yatırımcıya proje kredilerini ulaştırmaktadır.

Dünya Bankası Türk özel sektörünün proje kredilerinin yatırımcıya erişiminde ilk olarak 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının kuruluşuna aracılık etmiştir. Türk özel sektörünün finansman ihtiyacını karşılamak üzere kurulan banka, günümüzde yatırım bankacılığı işlevi ile birlikte kalkınma bankacılığı görevini de sürdürmeye devam etmektedir. Bankanın İstanbul'da bulunan genel müdürlüğü yanında yatırımcıya erişim bakımından

Ankara ve İzmir’de birer ofise sahip bulunmaktadır. Türkiye’nin liberalleşme döneminin başlangıcından itibaren özel sektör yatırımlarının finansmanına dönük kredilerin kullanımında görev alan banka, bu işlevini 1960 sonrası planlı kalkınma ile 1980 sonrası dışa açık büyüme dönemlerinde ve günümüzde yoğun bir şekilde yerine getirmektedir (TSKB, 2017 Faaliyet Raporu).

Dünya Bankası Türk özel sektör yatırımcısına erişim aracı olarak ilişkiye girmiş olduğu ikinci banka 1963 yılında T. İş Bankası önderliğinde 5 mevduat bankasının sermaye ortaklığında kurulmuş olan Sınai Yatırım ve Kredi Bankasıdır. Banka kuruluşundan 1979 yılına kadar Dünya Bankası grubu içerisinde bulunan IDA fonlarını yatırımcılara kullandırmıştır. Banka 1979 yılından itibaren Tekstil, Emek-Yoğun, Sanayileşme Projeleri, İhracat Projeleri, Tarımsal Sanayi, Küçük ve Orta Boy Sanayi Projesi gibi Dünya Bankası özel sektör kredilerinde görev almıştır (Önen, A.,1997). T. İş Bankası grup şirketlerinden olan banka 2002 yılında aktif ve pasifleri ile birlikte yine T. İş Bankası grubu şirketlerinden olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankasına devredilmiştir.

Türkiye Kalkınma Bankası, 1974 yılında halka açık şirketlerin yatırım ve işletme kredileri ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankasının 1987 yılında statüsünün değiştirilmesi ile kalkınma bankacılığı alanında faaliyet göstermek amacıyla kurulmuştur. Banka 1989 yılında T.C. Turizm Bankasının aktif ve pasiflerini bünyesine katarak turizm sektörüne de finansman sağlamaya başlamıştır. Banka başlangıçta halka açık şirketlere finansman sağlarken, statüsünün değiştirildiği 1987 yılından itibaren kalkınmada öncelikli yörelerde yatırım yapan şirketlerin finansman ihtiyacı yanında turizm sektörünün projelerini de finanse etmeye başlamıştır. Günümüzde kalkınma bankacılığı yanında yatırım bankacılığı faaliyetini sürdürmektedir. Bankanın Ankara’da bulunan genel müdürlüğü yanında İstanbul ve İzmir’de yatırımcılarla ilişkide olan ofisleri bulunmaktadır. Banka, tarihsel akışı içerisinde Dünya Bankasının özel sektör proje kredilerinde diğer kalkınma bankaları ile birlikte görev almaktadır (TKB, 2017 Faaliyet Raporu).

Eximbank A.Ş. 1962 yılında iktisadi devlet teşekküllerinin proje finansmanı amacıyla hazine tarafından kurulmuş olan Devlet Yatırım Bankası’nın fonksiyonlarını da devam ettirmek üzere 1987 yılında ihracatın finansmanı amacıyla kurulmuştur (Eximbank). İhracatın finansmanında Türkiye’nin tek ana bankası olan Eximbank gerek kendi kaynakları, gerekse T.C. Merkez Bankası ihracat reeskont kredileri ve Dünya Bankası gibi uluslararası bankaların ihracata dönük kaynaklarını direkt veya aracı bankalar kanalıyla ihracatçı kuruluşlara kullandırmaktadır. Bankanın genel müdürlüğü İstanbul’da olup ülkemiz genelinde 2 adet bölge müdürlüğü, 11 adet şube ve 9 adet irtibat büroları ile Türkiye’nin önemli sanayi ve

ihracat şehirlerde ofisleri bulunmaktadır. İhracat kredilerinde Türk bankacılık sektörünün tüm ticari bankaları ve kalkınma bankalarının aracı banka olarak görevlendirmektedir (TKB, 2017 Faaliyet Raporu).

Halk Bankası, esnaf ve sanatkâr ile küçük ve orta boy işletmelerin finansman ihtiyacını karşılamak üzere 1938 yılında kurulmuştur. Bankanın genel müdürlüğü İstanbul'da olup Türkiye genelinde 963 adet şubesi bulunmaktadır. Banka Dünya Bankası kredilerinin finansmanında 1981 yılında emek-yoğun istihdam projelerinde görev almaya başlamıştır. Günümüzde Dünya Bankasının kullandığı KOBİ'lerin finansmana erişim projelerinde görev almaktadır (Halkbank, 2017 Faaliyet Raporu).

Ziraat Bankası tarım sınıfının finansman ihtiyacı amacıyla 1883 yılında kurulmuştur. Bankanın genel müdürlüğü Ankara'da olup 1957 şube sayısı ile Türkiye'nin en büyük bankasıdır. Banka 1950 yılından itibaren tarımın geliştirilmesi amacıyla Amerikan Yardımlarını zirai projelere aktarma görevinde bulunmuştur (Ziraatbank, 2017 Faaliyet Raporu). Banka, Dünya Bankasının 1988 yılında ülkemize tahsis etmiş olduğu tarımsal sanayi proje kredilerinin finansmanında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ile birlikte görev almıştır (Önen, A.,1997).

Günümüzde ihracat ve KOBİ'lerin finansmana erişim projelerinde görev almaktadır. Vakıflar Bankası, vakıf mallarının daha iyi işletilmesi amacıyla 1954 yılında kurulmuştur (Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Ana Sözleşmesi). Bankanın genel müdürlüğü İstanbul'da olup yurt genelinde 967 Adet şubeye sahiptir. Banka 1987 yılında Dünya Bankasının sanayileşme projesinde Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ile birlikte bu kredilerin yatırımcıya erişiminde görev almıştır. Halen Dünya Bankasının İhracat projeleri finansmanında Dünya Bankası ile işbirliği yapmaktadır (Önen, 1997).

Dünya Bankasının ihracat finansmanında Yapı Kredi Bankası, Garanti Bankası, T. İş Bankası, Denizbank, ING Bank, leasing şirketleri (Ak, Garanti, İş, Alternatif vb) Dünya Bankası ile iş birliği yaparak bu kredilerin yatırımcıya ulaştırılmasında görev almaktadırlar (Oğuz, A., 2013).

4. Dünya Bankası Kaynaklı Özel Sektör Proje Kredilerinin Tarihsel Gelişimi

Dünya Bankası 1950 yılında yeni kurulmuş olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası aracılığı ile Türkiye'ye ilk kredisini vermesiyle başlamıştır. 1980'e kadar Banka çeşitli sektörler ile devlet tarafından teşvikine karar verilen projelerin birçoğuna yatırım kredisi vermiştir. Verilmiş olan kredi desteğine rağmen, 1970'lerde, devletçi ekonomik yönetim modeli ile düşük büyüme hızı bankanın dikkatini çeken konular olmuştur. 1950-1979 yılları arasında banka grubunun özel sektör kredilerine dönük gelişim aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Dünya Bankası Kaynaklı Özel Sektör Proje Kredisinin 1950-1979 Türkiye Uygulaması

Yıllar	IBRD (Milyon \$)	IDA (Milyon \$)	IFS (Milyon \$)	Toplam (Milyon \$)	Aracı Bankalar
1950	9	-	-	9	TSKB
1953	9	-	-	9	TSKB
1958	9	5	-	14	TSKB
1959	-	5	-	5	TSKB
1961	-	5	-	5	TSKB
1962	5	17	-	22	TSKB
1964	5	35	-	40	TSKB, SYB
1965	10	-	-	10	TSKB
1966	25	-	-	25	TSKB
1967	-	25	-	25	TSKB, SYB
1968	-	8	-	8	TSKB, SYB
1969	25	35	-	60	TSKB, SYB
1970	40	-	-	40	TSKB
1973	40	-	-	40	TSKB
1975	65	-	10	75	TSKB
1976	-	-	25	25	TSKB
1977	74	-	25	99	TSKB
1978	60	-	-	60	TSKB
1979	65	-	-	65	TSKB

Kaynak: Kaya, 2003 Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası Faaliyet Raporları esas alınarak düzenlenmiştir.

Dünya Bankası, 1980 yılında 24 Ocak kararları ile dışa dönük büyüme modelini uygulamaya koyan Türkiye'ye özel sektör kredilerinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu çerçevede 1981'de Banka'nın yapısal uyarılma kredileri çerçevesinde emek-yoğun sanayileşme kredilerinden 10 yıl süre ile Türk özel sektörü yararlanmıştır. 1990'lı yıllarda kredi mekanizmalarına istihdam yoğun sektörler yanında kırsal sanayi, tarımsal sanayi sektörü gibi ana iş kolları ilave edilmiştir. 1994 yılından itibaren bankanın Türk özel sektörünün projelerine kredi tahsislerinde duraksama görülmüştür (Önen, 1997).

Tablo 4. Dünya Bankası Kaynaklı Özel Sektör Proje Kredisinin 1980-1991 Türkiye Uygulaması

Yıllar	IBRD (Milyon \$)	IFS (Milyon \$)	Proje Cinsi	Aracı Bankalar
1980	25	-	Tekstil	SYB
1981	40	-	Emek Yoğun Sanayi	SYB
1982	100	-	İhracata Dönük Sanayi	TSKB, SYB
1983	30	-	İhracata Dönük Sanayi	TSKB, SYB
1986	80	-	KOBİ	SYB, Halkbank
1988	110	-	İhracata Dönük Sanayi	TSKB, SYB, Vakıfbank
1989	50	-	Tarımsal Sanayi	SYB, Ziraat Bankası
1991	40	-	Özel Sektör Yatırımları	SYB, Vakıfbank

Kaynak: Türkiye Sınai Kalkınma ve Sınai Yatırım Bankası Faaliyet Raporları, Dünya Bankası Kredileri Sayıştay Denetim Raporları Esas Alınarak Düzenlenmiştir.

2001 yılındaki finansal krizi yaşayan Türkiye IMF 'den almış olduğu kredi ve ekonomik reçete sonrası 2004 yılından itibaren özel sektör proje kredilerinde Dünya Bankası ile yeni bir dönemi başlatmıştır. 2004 ve izleyen yıllarda sanayileşme, Küçük ve Orta Boy İşletmelere dönük proje kredileri başlangıç olmak üzere enerji, çevre kredilerinde Türkiye'nin özel sektör proje kredilerinde yeni bir ivme kazanılmıştır. Bu dönem Dünya Bankası grubu içerisinde bulunan IFC'nin de kredi kanallarını Türk özel sektör projelerine kanalize etmiş olduğu dönemdir. IFC ve IBRD bu dönemde özel sektör projeleri yanında kamunun önemli projelerine de finansman ve teknik yardım desteği sağlamaya yönelik ortak bir uygulama planı yürütmüştür. Türk özel kesiminin enerji sektörü projeleri, yenilenebilir enerji ve enerji verimliliğinin artırılması için geliştirilen projeler bankanın ilgili olduğu işkolları olmuştur. Özellikle Türk ihracatçılar ile KOBİ'ler için daha uzun vadeli finansman imkanları 2000'li yıllardan sonra yoğun olarak kullanılmıştır.

Tablo 5. Dünya Bankası Kaynaklı Özel Sektör Proje Kredisinin 2004-2017 Türkiye Uygulaması

Yıllar	IBRD (Milyon \$)	IFS (Milyon \$)	Toplam (Milyon \$)	Proje Cinsi	Aracı Bankalar
2004	200	-	200	Sanayi Sektörü Yatırımı	TSKB
2005	250	50	300	KOBİ	TSKB, Halkbank
2007	200	50	250	İhracat Projeleri	Eximbank, TSKB vd.
2008	600	-	600	KOBİ	TSKB
2009	1000	-	1000	Yenilenebilir Enerji	TSKB vd.
2010	500	-	500	Yenilenebilir Enerji	TSKB vd.
2011	500	-	500	Yenilenebilir Enerji	TSKB vd.
2012	300	75	375	Sanayi Sektörü Yatırımı	TSKB
2014	202	-	202	İhracat Projeleri	Eximbank, TSKB vd.
2015	303	-	303	İhracat Projeleri	Eximbank, TSKB vd.
2016	200	-	200	İhracat Projeleri	Eximbank, TSKB vd.
2017	-	-	-		

Kaynak: Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Eximbank Faaliyet Raporları, Dünya Bankası Ankara Ofisi Raporları Esas Alınarak Düzenlenmiştir.

5. Dünya Bankası Proje Kredilerinin Kullandırma Koşulları

Dünya Bankası Türkiye ile özel sektör proje kredilerinin finansmanında 1965 yılına kadar kalkınmaya dönük tüm sektörlerin proje yatırımlarının finansmanında rol oynamıştır. 1963 yılından itibaren planlı kalkınma dönemine başlayan Türkiye'nin seçilmiş ve teşvike bağlanmış projeleri bankanın ilgi alanına girmiştir. 1980 yılına kadar devam eden bu süreçte Dünya Bankası dış kaynaklarını kullanan aracı banka Türkiye Sınai Kalkınma Bankası teşvik belgeli yatırımlara kredi vermiştir. 1979 yılı sonrası Tekstil Proje Kredisi kullanımında koşul olarak ihracata dönük ve teşvik belgesi almış projeler ön plana çıkarılmıştır. (TSKB, Faaliyet Raporu 1979)

1981 yılından itibaren Sınai Yatırım ve Kredi Bankası aracılığı ile kullanılan Emek Yoğun Sanayi Proje Kredilerinde ise, teşvik belgeli yatırım koşulu yanında yatırım tutarlarında kişi başına istihdam koşulu aranmıştır. Sanayileşme Proje Kredilerinde teşvik belgeli, ihracata yönelik üretim işletmelerinin projeleri finanse edilmiştir. Tarımsal Sanayi Proje Kredilerinde ise teşvik belgeli, tarımsal hammaddelerin işlenmesi ve ihracatı koşulları aranmıştır. İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi, Çevre Kredisi, Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği, Temiz Teknoloji Fonu Kredilerinde spesifik olarak atıf yapılan alanların projeleri finanse edilmektedir.

Türkiye'nin dış finansman sağladığı uluslararası mali kuruluşların başında Dünya Bankası gelmektedir. Ülkemiz yatırım projelerinin finansmanı için Dünya Bankası dışında Avrupa Yatırım Bankası, İslam Kalkınma Bankası gibi uluslararası mali kuruluşlardan uzun vadeli kredi sağlamaktadır. Dünya Bankasının kredi payı ülkemizin toplam dış kredi kullanımında önemli bir yere sahiptir. Fakat son yıllarda hem Türkiye'nin resmi krediler yanında uluslararası özel sermaye piyasalarından da kredi teminine başlaması, yeni kreditorlerden finansman sağlaması, borçlanma araçlarını çeşitlendirmesi, hem de Dünya Bankası kaynaklı kredilerin istenilen etkinlikte kullanılamaması sebebiyle Banka kredilerinin toplam dış borç stoku içindeki payı azalmaya başlamıştır. Dünya Bankası kredi verirken (Candan, 2005:42);

- Kredinin kullanılacağı proje veya programın niteliği, proje veya programın ülke ekonomisindeki yeri,
- Krediyi isteyen devletin ekonomik yapısı ve finansman yapısı, mali yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği,
- Krediyi talep edenin kurumsal kimliği, statüsü,
- Üye ülkenin özel piyasadaki kredi temin edebilme kapasitesi,
- Banka dışındaki kaynaklardan finansman sağlayıp sağlayamayacağı şeklindeki özellikleri dikkate almaktadır.

6. Özel Sektör Proje Kredilerinin Gelişim Sürecinde Değişen Politikalar

Dünya Bankası kuruluş amaçları çerçevesinde IMF ile birlikte dünya dış ticaretindeki ödemeler dengesini düzenlemek, yoksulluk sınırında olan ülkeler ile üye ülkelerin kalkınmalarına finansman sağlamak amacıyla kurulmuştur. Türkiye 1947 yılında bankaya üye olmuştur. Türkiye'nin kalkınma politikalarında liberalleşme döneminin başlangıcı olan 1950 yılında ilk özel kalkınma bankamız olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının kurulmasında Dünya Bankasının finansman ve bilgi desteği olmuştur.

Liberalleşme dönemi olarak adlandırılan 1950-60 yılları arasında Dünya Bankası (IBRD) ve kuruluşu olan Milletlerarası Yardım Ajansı (IDA) Türkiye'nin kalkınması için faizsiz kredi ile düşük faizli uzun süreli sanayileşme fonundan krediler kullandırmıştır. 1960 yılından itibaren başlayan planlı kalkınma döneminde IBRD teşvikli yatırımlara uzun vadeli sanayileşme kredileri tahsis etmiştir. Bu dönem içerisinde 1972 yılına kadar IDA fonları ile de Türk özel sektörünün projelerini faizsiz çok uzun vadeli desteklemiştir. Banka 1980'lerin başında spesifik sektörler, tekstil, emek-yoğun istihdam projeleri yönünde politika değiştirmiştir. 1980 öncesinde bankanın finansmanına erişim noktasında işbirliği yaptığı Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve 1963 yılından itibaren kalkınma bankacılığı rol almış olan Sınai Yatırım ve Kredi Bankası bulunmaktadır.

Dünya Bankası bu dönemde çeşitlendirmiş olduğu proje kredilerine erişim yönünde yukarıdaki iki banka dışında Halk Bankası, Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası, Eximbank ve T. Kalkınma Bankasını da devreye sokarak Türkiye'deki faaliyetlerini hızlandırmıştır. 2000 yılı başlangıcından günümüze Dünya Bankası proje kredilerinde KOBİ ve sektörel kredi yanında çevre, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, araştırma geliştirme, tarımsal sanayi, inovasyon ihracat, Kobi erişim, maliyet tasarrufu sağlayıcı yatırımlara finansman sağlamaktadır.

Sonuç

Dünya Bankası, Türk özel sektörünün dış kaynaklı proje kredilerine erişimde 1950 yılında kuruluşuna öncülük ettiği Türkiye Sınai Kalkınma Bankası dışında 1963 yılında kurulan Sınai Yatırım Bankasını da görevlendirmiştir. 1980 dışa dönük ekonomi politikaları paralelinde T. Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Eximbank, Ziraat Bankası kredilerin dağıtımında görev alan diğer bankalar olmuştur. Banka günümüzde bu bankaların dışında çeşitli ticari bankalar ile leasing şirketleri ile finansmana erişim konusunda iş birliği yapmaktadır. Yaklaşık 70 yıla yakın bir süredir yardım, proje kredisi, bilgi paylaşımı konularında ülkemiz özel sektörü ile ilişkide bulunan Dünya Bankası grubu başlangıçta uzun vadeli IDA fonları ile sürdürdüğü ilişkilerini son yıllarda IFC ve IBRD ile yoğun bir şekilde devam ettirmektedir. Uzun bir geçmişe sahip olan Türkiye-Dünya Bankası ilişkileri gelecekte daha yoğun hale gelebilecektir.

Kaynakça

- Afşar, A. (2007). “*Finansal Gelişme İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki*”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 36, ss. 188-198.
- Altay, O. (2001). Avrupa Birliği Katılım Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü. Manas Kyrgyz-Turkish University, Sosyal Bilimler Dergisi, (2), 22– 49.
- Aslan, E. (2016). “Dünya Bankası Ve İslami Kalkınma Bankası'nın Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2002 Sonrası Türkiye Örneği”, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Bal, H. (2006). Akademik Emek Piyasası ve Reel Ücretler (ABD ve Türkiye Örnekleri), Adana Nobel Tıp Kitapevleri
- Candan, E. (2005). “Dünya Bankası Kredilerine İlişkin Genel Esaslar, Proje Kredilerinin Özellikleri, Avantaj ve Dezavantajları”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 58, ss.41-65.
- Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü, “Dünya Bankası grubu ile ilişkiler”, www.hazine.gov.tr, 16.08.2018
- Eğilmez, M. ve Kumcu, E. (2016). Ekonomi Politikası: Teori ve Türkiye Uygulaması (12. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 344s.
- Eğilmez, M. (1996). IMF, Dünya Bankası ve Türkiye, Creative Yayıncılık.
- Halişçelik, E. (2008). “Dünya Bankasının yapısı, Faaliyetleri ve Türkiye’de Finansmanı Dünya Bankasının Sağlanan Kredilerin ve Etkilerinin Değerlendirilmesi”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana
- Halkbank, “2017 Faaliyet Raporu”, www.halkbank.com.tr/, 15.08.2018
- Kaya, S. (2002). “Dünya Bankası ve Türkiye”; Sayıştay Dergisi, Sayı:46-47
- Kavcıoğlu, Şahap, 2013. “Yurt Dışı Kaynaklı Krediler Ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 1, ss. 139-166
- Kaya, S., (2003). “Dünya Bankası ve Dünya Bankası Kredilerinin Denetimi”, Sayıştay Denetim Raporu.
- Kuruç, B. (2016). “*Bretton Woods Antlaşması'nın 70. Yılı*”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 34, Sayı 1, s. 7-26
- Oğuz, A. (2013). “*Dünya Bankası KOBİ&İhracat finansmanı aracılık kredileri*”, Dünya Bankası Ankara Ofisi.
- Önen, A. (1997). “*Sınai Yatırım Bankası ve Gelişen Türkiye*”, Sınai Yatırım Bankası.
- Peker, A. T. (1996). Dünya Bankası: “Büyüme” Söyleminden “İyi Büyüme” Söylemine, Toplum ve Bilim, Sayı: 69.
- Sincer, E. (2009) “*Dünya Bankasının kurtuluşu gelişimi ve kalkınma düşüncesine yaklaşımı*”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Ankara
- TCMB, (2018). “*Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*”, <http://www.tcmb.gov.tr/>, 15.08.2018
- TSKB, (2018). “*Kalkınmaya Güç Katanlar. 2017 Yılı Faaliyet Raporu*”, www.tskb.com.tr, 15.08.2018
- Tünsoy, Okan, (2005). *Dünya Bankası'nın Yapısı ve Kredi Verme Türleri*, Hazine Müsteşarlığı, Yayınlanmamış Etüt Raporu, Ankara.
- Türk Eximbank, (2018). “*Kanun. Esaslar. Esas Sözleşme*”, www.eximbank.gov.tr/, 15.08.2018
- Vakıfbank, (2018). “*Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Ana Sözleşmesi*”, www.vakifbank.com.tr, 15.08.2018
- World Bank Group, (2015). “*Dünya Bankası Grubu-Türkiye İşbirliği: Ülke Programının Görünümü*”, Nisan 2015
- Ziraatbank, (2018). “*2017 Faaliyet Raporu*”, www.ziraatbank.com.tr/ 15.08.2018
- World Bank, “Financial Products& Services”, <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/796/rekabetKitap.pdf>, 01.10.2018
- <http://treasury.worldbank.org/documents/WorldBankGroupFinancialProductsMatrix2015.pdf>, 13.08.2018.
- <http://ida.worldbank.org/about/what-is-ida>, 18.08.2018
- <http://www.ifc.org>, 17.08.2018
- <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/imfwbt.pdf>, 16.08.2018
- <http://www.miga.org>, 16.08.2018
- <http://www.worldbank.org/tr/country/turkey/projects#1>, 17.08.2018
- <http://www.worldbank.org/icsid>, 18.08.2018
- <http://pubdocs.worldbank.org/en/710761525075166622/Turkey-Snapshot-Spring2018-Turkish.pdf>, 17.08.2018